

Recenzja pracy doktorskiej mgr Justyny Kusto pt. „Dźwięki w przestrzeniach miejskich. Miasto, sztuka człowiek” napisanej pod kierunkiem naukowym dra hab. prof. UMCS Piotra Celińskiego w dziedzinie: nauki społeczne, w dyscyplinie: Nauki o Komunikacji Społecznej i Mediach

Przedstawiona do recenzji rozprawa doktorska powstała w instytucjonalnych ramach Szkoły Doktorskiej Nauk Społecznych UMCS i składa się z dwóch komponentów: części pisemnej (ss.408) oraz projektu artystycznego (aplikacja „Posłuchaj Lublina”). W dysertacji Doktorantka skoncentrowała się na opisie ujęć teoretycznych pomocnych w analizie wybranych audialnych praktyk artystycznych i społecznych, związanych głównie z przestrzenią miejską.

Pisemna część rozprawy składa się ze: Streszczenia (w języku polskim i angielskim), Słów kluczowych (w języku polskim i angielskim), Spisu treści, Wstępu, dwóch rozdziałów teoretycznych – „Dźwięk w świecie mediów i komunikacji” oraz „Miejskie audialności” oraz rozdziału trzeciego – „Dokumentacja projektu artystycznego – aplikacja ‘Posłuchaj Lublina’”, Zakończenia, Bibliografii, Wykazu tabel i ilustracji oraz Aneksu.

We wstępnej części pracy Doktorantka precyzyjnie definiuje cele i powiązane z nimi pytania badawcze, „etapowo” łączy poszczególne cele dysertacji i aplikacji, wskazuje następnie na metody i działania niezbędnych do koordynacji obu komponentów oraz wiarygodnie motywuje wykorzystanie w pracy formuły znanej jako „art by research”.

W dalszej części rozprawy Autorka syntetycznie, ale rzetelnie opisuje stan badań odnośnie audialności w odniesieniu do ustaleń zagranicznych i krajowych związanych z tematyką doktoratu. Wybór tych kluczowych punktów odniesień został dokonany zarówno w relacji do tematu pracy, jak i do kluczowych zagadnień dyscypliny: nauki o komunikacji społecznej i mediach, w ramach której praca ta powstała. Z pewnością tego zadania Badaczce nie ułatwia fakt, iż audialność jest przedmiotem badań inter-i transdyscyplinarnych m.in. z zakresu: filozofii, muzykologii, akustyki, antropologii, psychologii, logopedii czy etnografii, i że wiele z tych nauk wypracowało już subdyscypliny zajmujące się dźwiękiem, także w aspekcie praktycznym, jak logopedia i psychologia w odniesieniu do terapii czy akustyka w kontekście projektów budynków. Mimo tych trudności i wyzwań, z tym zadaniem Doktorantka poradziła

sobie dobrze, choć miejscami – wnikliwy czytelnik – może mieć wrażenie, iż odchodzi ona od głównych problemów pracy w stronę historii i archeologii mediów oraz powiązanych z nimi kontekstów: estetycznych, technologicznych czy socjokulturowych. Dla przykładu, ciekawy i inspirująco badawczo wydaje się podział na formy i reguły istnienia dźwięków w naturze z jednej strony i dyskursy dźwięku i słyszalności z drugiej (pierwszy rozdział pracy), warto jednak pomyśleć – zwłaszcza w perspektywie druku tej dysertacji – o koncentracji na tylko tych kwestiach, które ściśle dotyczą tematyki pracy, bez sięgania po relatywnie odległe konteksty komunikologiczne i medioznawcze (s. 30-34), językoznawcze (74-77), kulturoznawcze (s. 79; 83-87) oraz z zakresu historii mediów (s. 105-121). Przywoływanie niektórych typologii (np. s.93,95,97) jest zbędne, ponieważ albo utrwaliły się one już w świadomości badaczy mediów, albo mają już walor po trosze historyczny w odniesieniu do dysruptywnych zmian technologicznych w XXI wieku.

Rozumiem oczywiście zamierzenie Autorki, by podkreślać łączność audialności z polem badań przynależnym do dyscypliny, niemniej jednak, jeśli przychylimy się do stanowiska Autorki, iż audialność jest także ważnym polem badań medioznawczych i komunikologicznych, to udowadnianie tej – nie budzącej kontrowersji kwestii – można już zakończyć w kilku zdaniach/akapitach na początku wywodu. Tymczasem taka technika naskórkowego mapowania zagadnień może narazić Badaczkę na zarzut „bycia niedostatecznie wnikliwym”, „losowego wybierania przykładów i wyprowadzania bardzo ogólnych wniosków”. Aby uniknąć takiej potencjalnej krytyki, sugerowałabym przeniesienie informacji o znajomości tych kontekstów do przypisów dolnych. Co być może wpłynęłoby także pozytywnie na zwartość i czytelność pozostałych rozwiązań i przyczyniłoby się do całościowego uporządkowania wywodu. W efekcie pozwoliłoby to także czytelnikowi lepiej zrozumieć, na czym *de facto* polega innowacyjność, wartość naukowa tego „teoretycznego” komponentu projektu.

W podobnym duchu – zastanowiłabym się nad: a/. redukcją treści dotyczących kwestii historycznych dotyczących rozwoju akustyki (s. 47-51), b/.wyeliminowaniem z tekstu głównego oczywistości, np. „Na gruncie przeprowadzonych wyżej dywagacji widać, iż muzyka jest elementem kultury. Jej walor komunikacyjny wynika z bycia nośnikiem znaczeń i treści ” (s. 73) oraz c/. doprecyzowania konkretnych „definicji” wybranych subdyscyplin, np. „Zdaniem socjolog Barbary Jabłońskiej, której obszarem zainteresowań jest właśnie socjologia muzyki jest to, szczególnie w Polsce, dopiero eksplorowany obszar. Zdaniem autorki socjologia muzyki powinna opierać na badaniu audialności, której według Jabłońskiej główny element stanowi muzyka” (s. 73).

W ten sposób „uwolniłoby się” trochę więcej miejsca, np. dla typologii przywoływanej w ramach ekologii akustycznej lub też dla innego zagadnienia *stricte* związanego z audialnością w XXI wieku (mediami, protokołami twórczymi i odbiorczymi, reżimami słuchania i nadawania, warunkami efektywnego odbioru dźwięków, kompetencjami audialnymi, *etc*).

Nie ulega również wątpliwości, iż Badaczka jest wnikliwą i uważną czytelniczką prac innych specjalistów z zakresu badania audialności, mediów audialnych, przestrzeni miejskiej. Prace te zresztą cytuje i omawia na kartach swojej desertacji. W pracy tej konsekwentnie przyjęto strategię „referowania”, a nie „krytycznego dystansu”. Zachęcałabym jednak Doktorantkę do wyraźniejszego zaznaczania własnego stanowiska wobec poglądów zastanych, do proponowania – zwłaszcza w geście polemicznym – kontrpropozycji do koncepcji, modeli „klasyków”, do większej ‘drapieżności’, a przynajmniej odwagi naukowej w formułowaniu własnych sądów lub nawet podwalin nowych koncepcji. Przy obecnym dostępie do różnych repozytoriów informacji samo wykorzystywanie poglądów innych badaczy, nie przynosi takiego efektu naukowego, jak samodzielne poszukiwanie nowych rozwiązań teoretycznych. Choć z drugiej strony, doceniam skromność Autorki i jej rzetelność w odnoszeniu się do źródeł zastanych; pochwalam umiejętność doboru badań, koncepcji i modeli w dużym stopniu reprezentatywnych dla medioznawczych, komunikologicznych, kulturowych badań nad dźwiękiem.

Z podobną „strategią pachworkową” związaną z przywoływaniem poglądów innych badaczy – według w gruncie rzeczy wyłącznie tematycznego klucza – mamy do czynienia także w rozdziale drugim rozprawy, który został poświęcony miejskiej audialności. Autorka rozprawy analizuje w nim m.in. takie zagadnienia, jak: związki człowieka z dźwiękami w mieście, podejmuje rozważania odnośnie do przestrzeni, „brzmień” miast w różnych okresach historycznych, ekologii akustycznej czy sztuki dźwięku. Nie ulega wątpliwości, że wszystkie te zagadnienia odnoszą się „jakoś” do kluczowego tematu tego rozdziału. W sumie jednak nie tworzą żadnej innowacyjnej całości, ani nie prowadzą do odkrycia nowych jakości naukowych. Można byłoby sobie wyobrazić, iż do tego tematu, przypomnijmy: „miejskich audialności” można zastosować różne zestawy puzzli, nie oto jednak chyba chodzi. Myślę, że warto rozważyć, np. właśnie w kontekście przygotowania pracy do druku, byłoby wyjście od jakiejś konkretnej metodologii, paradygmatu, koncepcji badającej związki człowieka z dźwiękami w mieście. Dla przykładu, można by było w tym kontekście wykorzystać podejście fenomenologiczne. Na gruncie polskiej nauki problematyką taką zajmowała się Pani Profesor Hanna Buczyńska-Garewicz. Gdyby za punkt wyjścia do takiego wywodu uczynić jej książkę

pt. „Miejsca, strony, okolice: przyczynek do fenomenologii przestrzeni”, to w ramach tego ujęcia można byłoby objąć wspólną klamrą kwestie doświadczania przestrzeni miejskiej przez człowieka, uporządkować dalszy dyskurs oraz płynnie powiązać „fenomenologicznie” ukierunkowany rozdział drugi z projektem artystycznym wykonanym przez Autorkę rozprawy i opisanym przez nią w rozdziale trzecim. Brakuje mi w tej części pracy dotyczącej miasta i miejskości także badań z zakresu antropologii miasta i przestrzeni miejskiej prowadzonych przez Panią Profesor Ewę Rewers i wyłożoną w takich np. książkach, jak:

E. Rewers, *Post-polis: wstęp do filozofii ponowoczesnego miasta*, Kraków 2005

E. Rewers, M. Michałowska, red., *Kulturowe studia miejskie*, „Studia Kulturoznawcze” 2014, 1(5);

E. Rewers, red., *Przestrzeń, filozofia i architektura: osiem rozmów o poznawaniu, produkowaniu i konsumowaniu przestrzeni*, Studia Kulturoznawcze-Wyd. Humaniora, 1999.

Ujęcie fenomenologiczne, o którym wcześniej pisałam mogłoby zostać uzupełnione o rozważania z zakresu psychologii kognitywnej i psychologii Gestalt w odniesieniu do problematyki recepcji przestrzeni i dźwięku przez człowieka. Ten problem dotyczący recepcji Badaczka podejmuje na stronach 218 – 222, powołując się w odniesieniu do tego zagadnienia na różnych badaczy: socjologów, geografów, architektów *etc.*, ale zdaje się według całkiem przypadkowego klucza doboru.

Druga moja propozycja, by wywód udoskonalić, byłaby taka, by osadzić go w tym zakresie wokół badań antropologicznych, ekologii akustycznej i *sound studies* (s. 223-235) i rozbudować te zagadnienia, wiążąc je ściślej i bardziej analitycznie z rozwojem audiosfer w odniesieniu do miast przedmedialnych i medialnych. W mojej opinii są to kluczowe zagadnienia z jednej strony dla tematu rozprawy, z drugiej dla wprowadzenia czytelnika do autorskiego projektu audialnego.

Za najciekawszą część rozprawy uznaję fragment rozdziału 2. (s. 262-285), w którym Doktorantka opisuje zagadnienia ściśle związane z miejską audialnością pisząc o różnych typach technofonów, hałasów, semantyce ciszy, schizofonii, panaudialności, tożsamości dźwiękowej. Inspirująca także jest ta część pracy, która jest poświęcona ekologii akustycznej, zwłaszcza w odniesieniu do możliwości projektowania działań edukacyjnych, artystycznych i profilaktycznych w duchu tzw. humanistyki w działaniu lub/i medioznawstwa stosowanego.

Ostatni rozdział pracy dotyczy dokumentacji projektu artystycznego – aplikacji „Posłuchaj Lublina”. Jak można przeczytać na stronie 331 recenzowanej rozprawy: „Prace nad finalną wersją użytkową aplikacji nadal trwają. Wynika to zarówno z różnego stopnia zaawansowania prac w przypadku różnych elementów i wymiarów całości (technikalia, założenia komunikacyjne i użytkowe), jak i z ograniczeń finansowych. Oceniam stan ukończenia całości tego komponentu na 65-75% względem oryginalnych zamierzeń. Najbardziej zaawansowane i ukończone są prace dotyczące architektury programistycznej, bazy nagrań dźwiękowych, interfejsu użytkownika. Przede mną natomiast większość ustaleń dotyczących dalszego finansowania projektu, lokalizacji sieciowej oraz prac wystawienniczo-popularyzatorskich.”

Samo podjęcie przez Doktorantkę takiego projektu uważam za cenną inicjatywę, zwłaszcza w perspektywie dalszych projektów badawczo-naukowych czy artystycznych, w których autor musi myśleć o różnych działaniach związanych z jego finansowaniem, upowszechnianiem wyników własnych działań, zarządzaniem projektem, szacowaniem i minimalizowaniem skali ryzyk. Pozytywnie również oceniam dobór metod badawczych do drugiego komponentu (czyli wywiadów pogłębionych i sondażu) oraz sposób ich wykorzystania we właściwym badaniu.

Uważam ponadto, iż Autorka rozprawy wykazała się solidną znajomością literatury przedmiotu, zwłaszcza w odniesieniu do zagadnień związanych z audialnością. Praca jest również poprawna pod względem redakcyjnym, stylistycznym, interpunkcyjnym. Podjęcie tematu audialności w ramach pracy doktorskiej, zwłaszcza w perspektywie krajowych badań medioznawczych, jest istotnym dowodem na stopniową popularyzację tej problematyki wśród młodej kadry naukowej.

Konkluzja:

Stwierdzam, że rozprawa doktorska mgr Justyny Kusto pt. „Dźwięki w przestrzeniach miejskich. Miasto, sztuka człowiek” napisana pod kierunkiem naukowym dra hab. prof. UMCS Piotra Celińskiego w dziedzinie: nauki społeczne, w dyscyplinie: nauki o komunikacji społecznej i mediach odpowiada warunkom określonym w art. 187 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 20 lipca 2018 roku Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (tekst jednolity Dz. U. z 2023 r. poz. 742) i wnoszę o dopuszczenie Kandydatki do dalszych etapów postępowania w sprawie nadania stopnia doktora, w dziedzinie nauk społecznych, w dyscyplinie nauki o komunikacji społecznej i mediach.

